

Natalija Ludoški

U NAJBOLJOJ TRADICIJI BANATSKE KNJIŽEVNOSTI

(Bojana Dobran: *Grobno mesto Silvestera Solomuna*, Otvorena knjiga, Beograd, 2025)

Ono što se obično tvrdi za pesnike – da se rađaju kao bogomdani za umetničku praksu koja predstavlja samu esenciju književnosti, a kojom se, za razliku od drugih literarnih žanrova, ne može ovladati nastojanjem i učenjem, pa i ono što se veruje za romansijere – da je potrebno višedecenijsko iskustvo i zrelost da bi se ovladalo kompleksnom formom romana – pobija Bojana Dobran (1989) svojom debitantskom knjigom.

Romanom *Grobno mesto Silvestera Solomuna* spisateljica višestruko izneverava čitaoca. Na sreću, pokazće se. Jer, niti je sadržina toliko mračna kao što bi se, suđeci po naslovu, moglo zaključiti, niti se njen autorski rukopis poklapa s danas preovlađujućim, pa i pomodnim, temama naše književnosti: nije u pitanju autofikcija, ni

identitetske preokupacije, ni feminističke i rodne teme, ne nalazimo u njemu danas uobičajenu katastrofičnu projekciju stvarnosti i traumatizovanog „junaka”... Naprotiv, sve se vrti oko običnog, malog čoveka, s našeg, vojvođanskog prostora, čije je bivstvovanje sagledano iz umnog, relativizujućeg, katkad humornog ugla, s idejom da sve na kraju dođe na svoje, biva harmonizovano, izlazi na dobro. Što će reći – život teče dalje, donoseći i srećne susrete i spojeve.

Navedene konstatacije o romanu *Grobno mesto Silvestera Solomuna* navode na pomisao na Čehova, i humanu dimenziju njegovog blagog humora. Istovremeno, neprestano mi je u primisli i Vladan Desnica te njegova tvrdnja o tome da je, parafraziram, čovečanstvo već dovoljno odraslo, dovoljno se prozlorilo da bi mu trebalo fabulirati. Pitam se, naime – nije li se i prozlorilo jer mu nije dovoljno pričano, jer je bilo i jeste prepušteno muku?

Ali da se vratim knjizi čija autorka volšebno plete priču, pa bi se i za nju moglo tvrditi ono što je izrečeno o jednoj od junakinja ovog romana: „Ema je vrlo darovita. Njena duša oseća mnogo više od obične.” Veština spisateljice, anglistkinje Bojane Dobran, proističe iz umeća da zaplete mnoštvo motiva i narativnih tokova iz različitih vremenskih i prostornih ravni, njene široke kulture i interesovanja, bogatog jezičkog inventara i inventivnosti, sposobnosti kreacije živopisnih likova, sugestivnosti, moći da u čitaocu razvije i na njega prenese pozitivne emocije i vitalističku energiju.

Već prvom rečenicom, onako kako to rade majstori pisci, autorka uspeva da zainteresira čitaoca. I to ne zato što ćete se u potpunosti saglasiti s uvodnom rečenicom koja

kaže: „Čovek u mantiji nije bio uobičajen prizor u Matici srpskoj...” – jer, znamo, na svečanim skupovima naše najstarije institucije kulture s govornice se najpre pozdravljaju „časni oci” u prvim redovima. A onda, ipak, priznajemo da je Bojana u pravu jer je reč o čitaonici i biblioteci u koju ljudi u mantijama ne zalaze često. Odmah zatim, uvučeni smo i u zanimljiv dijalog originalnih likova s odabranim i, pokazaće se, simboličnim imenima: đakon Konstantin, bibliotekarka Beta, Josip Rakovac, Agata, Ema, Azra, Zlatko Strminjak...

Priča ima lokalnu boju, odvija se u Novom Sadu i njegovoj okolini, a junakinja nastanjena u Kisaču rodom je iz Banata – Agata. Udovica je Ivana Andrejeviča, prispelog, početkom šezdesetih godina, iz Smolenska, ne zna se zašto, u Vojvodinu, s kojim će dobiti sina, sad već pokojnog Silvestera Solomuna. Silvesterovi posmrtni ostaci, dospeli iz Holandije, i testamentarna želja da na večni počinak bude ispraćen stihovima, zamajac su od kog započinje dinamična radnja ove knjige. Josip Rakovac, mladi pesnik i doktorand književnosti, angažovan je da izvrši Solomunovu poslednju želju. S namerom da sazna nešto o misterioznom pokojniku, mladić kreće u potragu koja će se okončati srećnim ishodom ne samo za njega već i za pokojnikovu majku Agatu, koja saznaje da nije ostala bez potomaka. Za Silvesterom je, a da on to nije ni znao, ostala ćerka, Ema (iliti Emina), koja je nasledila natprirodne sposobnosti svoje bake.

Budući da je radnja vezana za sudbinu Silvestera Solomuna i njegovih najbližih srodnika (roditelja i ćerke), roman bi se mogao odrediti kao porodični. No, kako je već rečeno, u narativnu potku utkano je mnoštvo različitih motiva koji se tiču bliže ili dalje istorije (Jugoslavije i Rusije, tačnije Sovjetskog Saveza), mitologije i mistike, automobilske tehnike... Čitajući ovo delo, ne prestajemo da se pitamo koja je bila početna ideja, koji narativni sloj je najpre zamišljen, šta je jezgro priče iz koje će se razviti roman, obogaćivan novom i sve raznovrsnijom tematikom.

Čitalac je neretko zaintrigiran da se dodatno informiše o određenim, za njega nepoznatim, temama i detaljima: hajde što ništa ne znam o ESP sistemu kočenja i o fudbaleru po kom je Silvester dobio ime (otkrivam da je u pitanju Takač), ali za mene je nov i pojam stravarka i magijski ritual salivanja strave, dosad nisam čula za slovenska mitološka bića Mumu Paduri i Gamajun, potpuno sam neobaveštena o Staljinovoj antijevrejskoj kampanji i Noći pobijenih pesnika (kada je 12. avgusta 1952. tajno streljano trinaest zatvorenika optuženih za izdaju i saradnju s američkom obaveštajnom službom).

Poseban kvalitet knjige je njen lokalni ton (uostalom, klasici naše literature su izraziti regionalisti). Ta lokalna aroma proističe najpre iz dijalekatske obojenosti vokabulara likova poput vremešne Agate. (To ime, sećam se, izgovarano iz usta Perležana, iz Bojaninog i mog zavičaja, sadržalo je sasvim specifičan grleni početni vokal na koji je padao i akcenat – s izgovorom potpuno drukčijim od imena čuvene Agate Kristi). Romaneskni idiom obogaćen je i tuđicama (iz ruskog i slovačkog), kao i raznorodnom terminologijom. Vojvođani prepoznaju i osoben kolorit proistekao iz nacionalnog šarenila naših krajeva – boja kao što je švajnfurtsko plavo, kao i jela (poput bele čorbe i lenje pite s jabukama) koja vam prosto zamirišu sa stranica ove proze.

I da ne otkrivamo dalje i ne kvarimo čitalački užitek drugima, recimo još da pripovest Bojane Dobran pripada onoj struji banatske književnosti koja vuče korene iz dositejevske škole, a vrhuni u Pupinovoј bajkovitoј autobiografiji. Utemeljen u teleologiji, prožet humanističkim optimizmom i finim humorom, roman *Grobno mesto Silvestera Solomuna* – deluje lekovito.